

Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia

Treball de Fi de Grau

Les polítiques públiques del Govern balear en l'àmbit turístic durant la legislatura 2015-2019

Francesca Reinés March

Tutor: Ricard Gomà

Curs acadèmic 2018/2019

Grau en Ciència Política i Gestió Pública

*“Aquest món mediterrani està ara
sota grans capes de formigó i són
altres llengües ja les que s’escolten als ports,
on velocíssimes màquines marines ocupen el
lloc dels desapareguts i lents llaüts”*

Miquel Barceló

Índex

1. Introducció	4
1.1. Context polític.....	4
1.2. Context social	5
2. Principals polítiques dutes a terme en l'àmbit del turisme.....	6
2.1. Medi Ambient.....	7
2.2. Urbanisme	8
2.3. Habitatge	9
2.4. Fiscalitat.....	9
2.5. Mobilitat	10
3. Taxa turística a les Illes Balears	11
3.1. Context polític i social. Creació de la taxa (2001)	11
3.2. Característiques.....	13
3.3. Problemàtiques	13
3.3.1. Sector turístic.....	13
3.3.2. L'Estat	14
3.4. Diferències entre les taxes.....	14
3.5. Creació de la taxa (2016)	15
3.6. Característiques.....	15
3.7. Divergències	16
3.7.1. Hotelers	16
3.7.2. Grups ecologistes.....	16
3.8. Destinació dels ingressos.....	17
4. Conclusions.....	21
5. Bibliografia	26

1. Introducció

1.1. Context polític

Les eleccions autonòmiques del 2015 van suposar un canvi polític a les Illes Balears. Després d'una legislatura marcada per la majoria absoluta del Partit Popular, les forces d'esquerres aconseguiren la majoria dels escons del Parlament (GOIB, 2015). Sorgí l'oportunitat per tant, de formar un govern d'esquerra al que, per primera vegada no li calia comptar amb el suport dels regionalistes d'El Pi, hereus de l'extinta Unió Mallorquina, els casos de corrupció de la qual acabaren afectant l'estabilitat de govern del Pacte de Progrés del 2007.

Les eleccions del 2015 varen suposar els pitjors resultats electorals de la història del Partit Popular de les Illes Balears amb un clar rebuig a la gestió duta a terme pel president, José Ramón Bauzá. Però no només en sortí clarament perjudicat el PP, sinó que com diu Gallardo (Gallardo, 2015) les dues forces majoritàries des de la Transició, com són el PP i el PSIB-PSOE, van patir una baixada del suport no només a nivell autonòmic sinó que també a nivell municipal. L'electorat balear es desplaçà cap a l'esquerra, una tendència que ja s'havia deixat entreveure a les Eleccions Europees.

Amb la nova configuració de vots es donava pas a una legislatura amb nous parits polítics dins el Parlament de les Illes Balears, amb un increment de diputats provinents de l'esquerra i pertanyents a partits d'àmbit no estatal i defensors d' "una major democràcia participativa, no només a través d'eleccions primàries a càrrecs orgànics i llistes, sinó també en la presa de decisions" (Gallardo, 2015)

Després de que PSIB-PSOE, MÉS i PODEM es reunissin per negociar, firmaren l'Acord de Governabilitat de les Illes Balears (MÉS, 2015), document més conegut com Acords pel Canvi, on s'hi expliciten les mesures més rellevants i urgents que es durien a terme durant la legislatura. Tot i que PODEM també signà aquests acords, no va voler entrar al Govern i optaria per donar suport exterior. Entre PSIB-PSOE i MÉS es repartiren els càrrecs, on els socialistes es quedarien amb la presidència del Govern, amb Francina Armengol com a presidenta, i les conselleries d'Educació, Treball i Indústria, Salut, Presidència, Hisenda i Territori mentre que els ecosobiranes de MÉS, ocuparien la vicepresidència, amb Biel Barceló al capdavant, i serien els encarregats de les conselleries de Turisme i Innovació, Afers Socials, Medi Ambient i Cultura i Participació.

1.2. Context social

Les Illes Balears han registrat rècords històrics de turistes durant els últims anys (lbestat, 2019). Els conflictes polítics i socials a altres indrets turístics del Mediterrani han estat la causa principal d'aquest creixement desorbitat de visitants. Les conseqüències d'aquest allau han provocat que molts residents hagin mostrat el seu descontent i s'hagi obert un debat social que ha interpel·lat les distintes administracions. Associacions ecologistes i experts en turisme han obert el debat sobre si les polítiques dutes a terme pel Govern del Canvi han estat purament finalistes o si realment han estat enfocades a canviar el model turístic. Amb les xifres recollides durant el 2018, on les Balears reberen 16'5 milions de turistes segons dades publicades a l'lbestat (lbestat, 2019), amb un augment d'un 1'57% respecte a l'any anterior, s'ha qüestionat si les accions en política de turisme han estat suficients i si han estat les més adequades. La conselleria de turisme ha estat en el focus de moltes polèmiques durant aquesta legislatura, tan a nivell social com a nivell polític.

La societat balear és cada cop més crítica amb l'allau de turistes que arriben i cada cop més conscient de que fan falta límits per controlar les conseqüències que aquest allau provoca, com poden ser la generació de residus, l'augment del consum d'aigua i d'energia, electricitat, gas, la saturació de les carreteres, de les platges, la manca d'habitatges a preus assequibles degut, en bona part, al creixent nombre d'habitatges destinats a lloguer vacacional, etc. Tot això ha fet que el model turístic s'hagi convertit en un tema molt present en el debat polític d'aquesta legislatura.

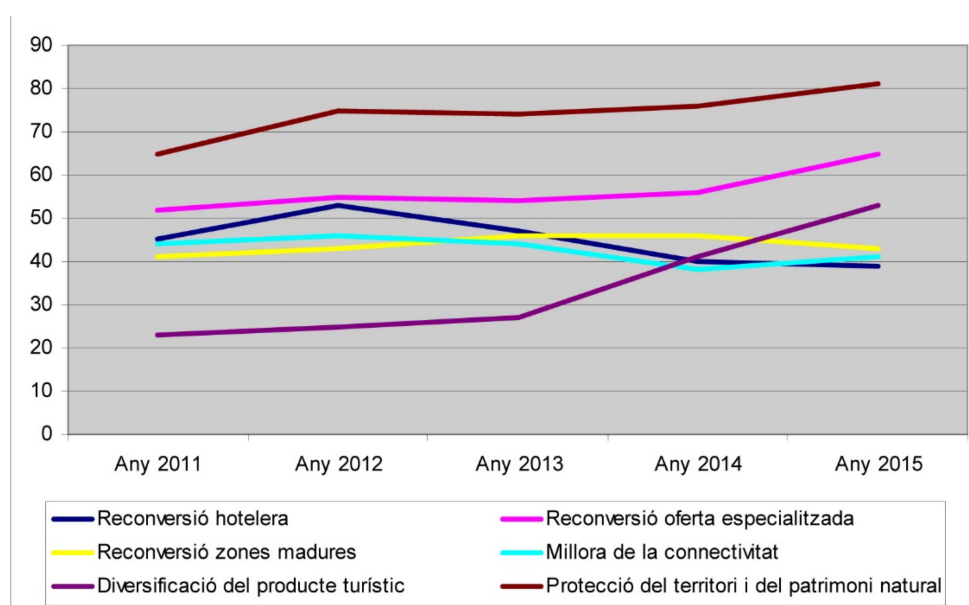

Figura 1 Font: (Tur, 2015)

Ja l'any 2015 els Baròmetres d'opinió de la Fundació Gadeso (Tur, 2015), mostraven com els ciutadans de les Illes Balears, al ser enquestats sobre les mesures per millorar el producte turístic, havien anat prioritzant la protecció del territori i del patrimoni natural, modernitzar i adaptar l'oferta especialitzada, i la diversificació del producte turístic.

En una enquesta d'opinió sobre el turisme a les Illes Balears, elaborada l'any 2016 pel Govern Balear i destinada als seus residents (GOIB, 2016), només el 50,8% dels enquestats van mostrar una resposta favorable quan se'ls preguntava pel turisme a les Balears durant l'època d'estiu. Un 41,7% van respondre que el turisme perjudica el patrimoni natural de les illes.

El 23 de setembre del 2017, unes 3.000 persones van sortir als carrers de Palma per dir prou a la massificació turística sota el lema "Fins aquí hem arribat". Pocs dies després de la mobilització van sortir les dades de l'ecobaròmetre (TIRME, 2018), un estudi realitzat per l'Institut Balear d'Estudis Socials, on es conclou que un 56% de la població balear considera que el turisme que arriba és excessiu.

Aquests darrers anys han aparegut pintades contràries a la saturació turística i a les seves conseqüències en façanes d'establiments o indrets turístics (Puértolas, 2018). També han sorgit moviments contraris al lloguer vacacional com "Ciutat per a qui l'habita".

Són indicadors que confirmen un creixent malestar social, entre els residents, provocat per les conseqüències de la massificació turística a les Illes Balears.

En aquest treball es pretén fer un recull i anàlisi crític de les principals polítiques públiques dutes a terme pel Govern Balear i la Conselleria de Turisme durant la legislatura 2015 - 2019. Caldrà veure si aquestes han estat prou i si han estat les adequades per aconseguir l'objectiu marcat al programa de tots els partits que han donat suport al Govern, canviar el model turístic per a fer-lo sostenible.

2. Principals polítiques dutes a terme en l'àmbit del turisme

Abans d'aquest creixement desbordant, les preocupacions principals de l'administració envers el turisme eren:

- L'accentuada estacionalització que generava el monocultiu de turisme de sol i platja.
- Les conseqüents puntes d'estrès que aquest fet provocava en el sistema de gestió de recursos com l'aigua, l'energia, la depuració d'aigües, el tractament de residus etc.

- La protecció del territori davant les insaciabls promotors de noves urbanitzacions i la indústria hotelera.

Ja en l'anterior Govern del Pacte de Progrés del 2007 es va pretendre afrontar el canvi, però la feblesa del govern, al dependre del suport dels regionalistes d'Unió Mallorquina, que precisament gestionaven la conselleria de turisme, i la pressió de la indústria turística i altres sectors econòmics feren que molts de projectes quedessin només en una declaració d'intencions. (González, 2016)

El Govern i la Conselleria de Turisme en mans dels ecosobiranistes de MÉS, s'han hagut d'enfrontar a aquest problema i han hagut de posar en marxa polítiques públiques i plans d'acció per tal de posar límits a la situació i canviar el model turístic amb l'objectiu de caminar cap a un model més sostenible.

Aquesta legislatura s'ha fet feina per pal·liar aquests efectes amb normatives urbanístiques de protecció del territori i iniciatives de diversificació com el foment del turisme d'esport, cultural, gastronòmic, de creuers i altres mesures que han afavorit la desestacionalització.

A continuació veurem les principals decisions que ha pres el Govern en una sèrie d'àrees tenint en compte la seva relació amb el turisme i l'impacte directe o indirecte que aquestes mesures suposen per al sector. A partir d'aquesta informació, i de la situació actual podrem analitzar si les polítiques públiques aprovades han assolit l'objectiu de que les Balears caminin cap a un model turístic sostenible.

2.1. Medi Ambient

Les principals línies d'actuació del Govern en l'àmbit de medi ambient que tenen relació amb el sector turístic han anat encaminades cap a la conservació i protecció del patrimoni natural, el foment de les energies renovables i l'ús de materials no contaminants. Partint de la idea de que la naturalesa és el principal reclam turístic de les Illes Balears, s'ha optat per protegir aquest bé i per desenvolupar productes turístics i rutes que no impactin negativament sobre els recursos naturals i afavoreixin la desestacionalització per tal de no dependre només del turisme de sol i la platja.

PRINCIPALS MESURES EN L'ÀREA DE MEDI AMBIENT

- ✓ Aprovació d'una llei de lluita contra el canvi climàtic, orientada a aconseguir un canvi de model energètic. (BOIB, 2019a)
- ✓ Mesures concretes per promoure les energies netes i millorar l'eficiència energètica a les zones turístiques.
- ✓ Declaració del Parc Natural d'Es Trenc i Salobrar de Campos. (BOE, 2017)
- ✓ Aprovació de la llei de residus i sòls contaminants. (BOIB, 2019b) Acabar amb la importació de residus que l'anterior Govern havia permès amb l'excusa de rendibilitzar la incineradora.
- ✓ Foment de la reducció dels plàstics i el reciclatge als hotels de les Illes Balears.
- ✓ Major protecció i acord d'ampliació del Parc Natural de Llevant. (GOIB, 2019)
- ✓ Ampliació del parc nacional maritimoterrestre de Cabrera. (BOE, 2019)
- ✓ Prohibició dels fondejos sobre les praderes de posidònia.

2.2. Urbanisme

El principal objectiu que s'ha perseguit en aquesta àrea ha estat limitar l'urbanisme a la carta i posar fre a l'època de la construcció desenfrenada i en molts casos il·legal amb la conseqüent destrucció de territori. S'ha apostat per dur a terme una delimitació clara entre sòl rústic, urbà, d'ús agrari i d'ús turístic, amb unes directrius comunes per totes les administracions, amb la idea, ja assumida per la gran majoria d'illencs, de que en un territori limitat no es pot créixer il·limitadament.

PRINCIPALS MESURES EN L'ÀREA D'URBANISME

- ✓ Modificació de les lleis del sòl, del turisme i agrària per restituir un urbanisme al servei de l'interès general. (González, 2016)
- ✓ L'aprovació de la nova Llei d'urbanisme pretén restringir qualsevol tipus d'excepcionalitats urbanístiques, i vetllar per la preservació del territori i la legalitat de les construccions. (BOIB, 2017a)

- ✓ Modificació dels plans territorials i turístics insulars per avançar cap a una ordenació del territori i del turisme d'una forma sostenible, tenint en compte els límits de creixement territorials i urbanístics.

2.3. Habitatge

En termes d'habitatge s'ha volgut regular la comercialització d'estades turístiques a habitatges, anomenat més popularment com lloguer turístic, i s'ha volgut fixar un sostre real de places turístiques. S'han creat eines per localitzar i sancionar aquells habitatges dedicats a lloguer vacacional sense llicència, així com les plataformes que els anuncien.

PRINCIPALS MESURES EN L'ÀREA D'HABITATGE

- ✓ Modificació de la Llei de Turisme de les Illes Balears que regula el lloguer turístic i estableix un sostre de places. Amb aquesta modificació es pretén donar resposta a l'increment de demanda del lloguer turístic però alhora posar solució a les dificultats per accedir a un habitatge per part dels residents. També es frena el creixement il·limitat de places turístiques i es faciliten eines per fer efectiva la denúncia de l'oferta il·legal. (BOIB, 2017b)
- ✓ Aprovació de la Llei d'Habitatge per tal de donar solucions a la problemàtica d'accés a l'habitatge a les Illes Balears, degut en gran part a la bombolla del lloguer turístic. La llei obliga als grans tenidors a cedir habitatges buits que portin més de dos anys tancats, amb l'objectiu d'oferir-los com a lloguer social. (BOIB, 2018)

2.4. Fiscalitat

Una de les primeres mesures que va prendre el Govern va ser recuperar l'impost sobre les estades turístiques amb l'objectiu de reparar els danys mediambientals que causa l'activitat turística. És un impost finalista i tot el que es recapti ha d'anar destinat a projectes relacionats amb la protecció mediambiental i amb el turisme sostenible. També per tirar endavant projectes de caire social, cultural i mediambiental que permetin, d'alguna manera, que els beneficis que genera el turisme no sols arribin a les empreses del sector sinó també a la resta de població que en pateix les conseqüències. A part d'aquest impost, recollit en el pacte de

Govern dels Acords pel Canvi, han estudiat la implantació de noves taxes per tal de gravar activitats contaminants relacionades amb el turisme.

PRINCIPALS MESURES EN L'ÀREA DE FISCALITAT

- ✓ Implantació de l'Impost de Turisme Sostenible, també conegut com Ecotaxa. És un impost finalista que han de pagar tots els turistes i que es destina a compensar els danys mediambientals i també a projectes que vagin dirigits a canviar el model turístic de les Illes Balears.
- ✓ Estudi de figures tributàries pròpies que gravin activitats contaminants relacionades amb el turisme

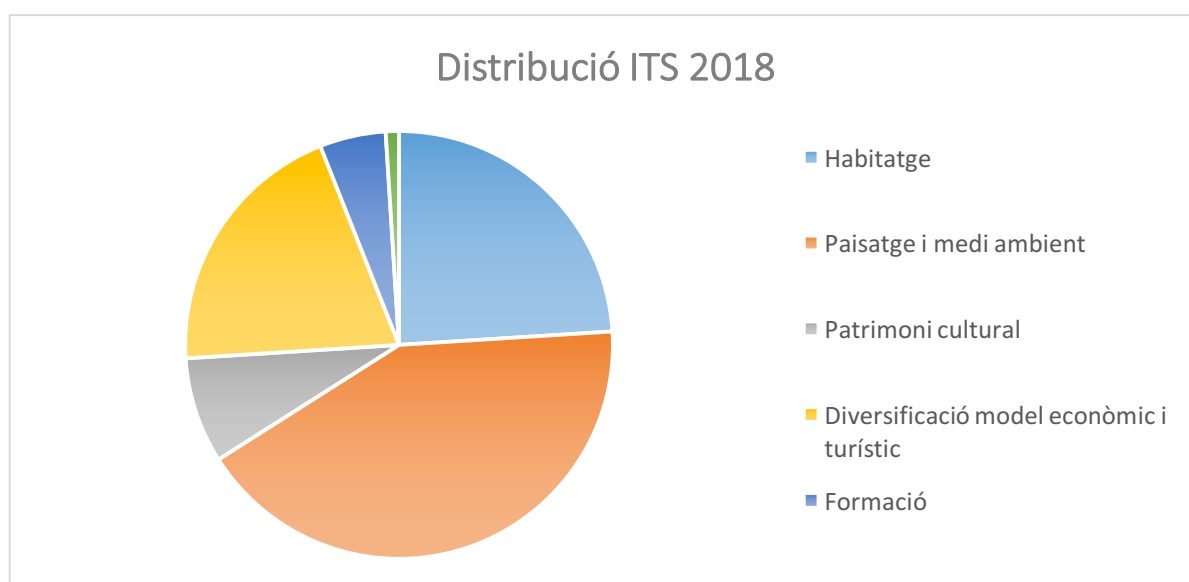

Figura 2 Font: Govern Balear Gràfic: Elaboració pròpia

2.5. Mobilitat

En termes de mobilitat i turisme el Govern ha dut a terme projectes relacionats amb el transport públic, fomentant-lo i facilitant-ne l'ús i obrint noves rutes d'especial interès pels turistes, com poden ser platges, espais naturals o l'aeroport. S'ha invertit en la millora de les infraestructures com l'electrificació del tren. També han apostat per incentivar la introducció de models elèctrics a les flotes de vehicles de lloguer i de cara al futur fixar-ne un nombre màxim per tal de tenir cura del medi ambient i reduir la saturació de les carreteres. A

Formentera s'ha limitat el nombre de vehicles que podran entrar a l'illa durant la temporada turística.

PRINCIPALS MESURES EN L'ÀREA DE MOBILITAT

- ✓ Pla de mobilitat sostenible a espais naturals i platges de Mallorca: foment de l'ús del transport públic a l'hora de visitar els espais naturals i les platges d'interès de l'illa. Amb aquest projecte es pretén limitar l'accés amb vehicle privat i facilitar l'accés amb transport públic als espais naturals d'interès de Mallorca que quedaven col·lapsats degut a la saturació de cotxes. Mitjançant la implementació d'aquesta política es fomenta la conservació dels espais naturals i alhora es facilita l'accessibilitat a residents i a visitants.
- ✓ Millora de les senyalitzacions de les vies ciclistes de Mallorca. Dins el Pla de vies ciclistes per l'illa de Mallorca es recull l'objectiu de disposar d'una senyalització clara i útil per facilitar el reconeixement de les rutes disponibles. Aquest Pla s'emmarca dins una política de foment de la desestacionalització, creació i activació de productes turístics practicables en temporada baixa i la promoció del turisme sostenible.
- ✓ Aprovació de la Llei per a la sostenibilitat ambiental i econòmica de Formentera, a partir de la qual es limita el nombre de vehicles que pot entrar a l'illa durant la temporada turística i una flota màxima per les empreses de lloguer. (BOIB, 2019c)

3. Taxa turística a les Illes Balears

L'Impost sobre estades turístiques mereix un capítol apart per dos motius, primer perquè és la decisió més important que ha pres el Govern en l'actual legislatura en relació al turisme, i en segon lloc, perquè aquest impost és finalista i la mateixa llei que l'implanta especifica que tot el que es recapti ha d'anar destinat a projectes relacionats amb la protecció mediambiental i amb el turisme sostenible.

3.1. Context polític i social. Creació de la taxa (2001)

A les eleccions autonòmiques del 1999, amb l'arribada del Pacte de Progrés al govern de les Illes Balears, format per les forces polítiques del PSIB, PSM-Entesa, Esquerra Unida, Unió Mallorquina, els Verds i la Coalició d'Organitzacions Progressistes de Formentera, es va aconseguir desbancar al PP del poder, el qual havia governat l'anterior legislatura amb majoria absoluta. La unió de les forces progressistes del Parlament de les Illes Balears va provocar un gir cap a l'esquerra en quan a les polítiques dutes a terme pel govern. El foment d'un model d'Illes sostenible, amb la millora del transport públic, la implementació de l'ecotaxa, l'aposta per la descentralització i la normalització lingüística, van ser els principals eixos d'acció de la legislatura.

Durant la dècada dels 90, el turisme balear experimentà un gran creixement, en part degut a la inestabilitat política que patien i encara avui en dia segueixen patint, algunes destinacions turístiques importants de l'àrea del Mediterrani. Aquest fet, com ens afirma Amer (2003) al seu article, provocà importants conseqüències socials, ecològiques i econòmiques. El consum de recursos com l'aigua o l'electricitat i la producció de residus van arribar a unes xifres mai assolides fins al moment. A nivell social, com apunten C.Picornell i M.Picornell (2002), es notava un cert malestar i pèrdua de qualitat de vida entre la població balear. El turista passava a ser un competidor del resident en quan al consum de bens i serveis, fet que comportava que els ciutadans de Balears haguessin de pagar cada cop més externalitats per la utilització que després en farien els turistes.

El grup dels Verds, responsables de la conselleria de Medi Ambient, posaren molt d'incís en que calia actuar davant la massificació turística que patien les Illes Balears i el dany mediambiental que això provocava. És a partir d'aquí on, després d'obrir-ho a debat amb la comunitat universitària i experts en el sector, es posà sobre la taula la creació d'un impost turístic que tenia com a objectiu reduir l'arribada de turistes a les Balears i fer front als impactes negatius que comportava el desenvolupament turístic. Entre un ambient d'estira i arronsa entre bona part dels hotelers, l'Estat i el govern autonòmic, aquest últim decidí tirar endavant el projecte de Llei de l'Ecotaxa, tot i la forta oposició del sector turístic i empresarial.

El 10 d'abril de l'any 2001 s'aprovà al Parlament de les Illes Balears la implementació de l'ecotaxa. Segons Francesc Antich, aleshores president del Govern balear, l'aprovació d'aquest impost demostrava la predisposició per part de les institucions autonòmiques a caminar cap a un nou model de creixement. L'1 de maig de 2002, definitivament entrà en vigor l'impost turístic.

3.2. Característiques

Les tarifes variaven entre 0'25€ i 2€, segons la categoria de l'hotel, i era aquest el responsable de recaptar-la a l'inici de l'estada. Es van recaptar un total de 160 milions d'euros tot i que els diners obtinguts per via de l'impost turístic no es van recaptar en la seva totalitat fins al 2014, degut a les reclamacions que van realitzar els hotelers a les autoritats competents, fet que provocà retards en el pagament.

El maig del 2003, un any i mig després de que es posés en marxa l'impost, el Partit Popular, amb un alt suport electoral per part del sector hotelier illenc, guanyà les eleccions autonòmiques i derogà l'ecotaxa, que no tornà a establir-se fins l'any 2016.

3.3. Problemàtiques

3.3.1. Sector turístic

La majoria del sector hotelier es va oposar a la implementació d'aquest impost. Cal remarcar però que no fou tot el conjunt del sector hotelier balear que s'oposà. "Entre els primers actors a pronunciar-se a favor, el més significatiu o que té més ressò és l'Associació Hotelera de Menorca" (Amer, 2003) També s'hi suma la patronal de la petita i mitjana empresa. Les diferents associacions empresarials de les Illes Balears es van posar de part de la Federació Hotelera, principal opositor a la taxa, igual que els principals majoristes turístics de les Balears, tot i que aquests últims potser no ho feren amb la mateixa contundència que altres actors. Els sectors contraris a l'impost turístic iniciaren una campanya als mitjans de comunicació sota el lema de "No a l'Ecotaxa", ocupant un espai important a les pàgines dels diaris, com ens diu Amer (2003). "A la major part de la legislatura, la Federació Hotelera i els grans hotelers

lideren els posicionaments públics del seu sector” (Amer, 2003) Un cop passa la temporada i s’observa que l’ecotaxa no afecta el nombre de visitants a les Illes Balears, Amer afirma que la Federació redueix molt les intervencions públiques. “En canvi, els grans hotelers mantenen la seva línia de declaracions contundents contra l’ecotaxa i el Govern, fins al final de la legislatura” (Amer, 2003) En definitiva podem dir que el sector turístic va dur a terme una oposició molt activa a l’impost i al Govern, fent ús dels mitjans de comunicació i difonent els seus arguments mitjançant conferències o altres tipus d’actes.

3.3.2. L’Estat

El Govern espanyol es mostrà contrari a l’aplicació de l’impost turístic i aprofitaven els esdeveniments de promoció turística per manifestar el seu desacord. Amer (2003) afirma que la relació entre el Secretari General, el qual viatjava sovint a Mallorca per parlar sobre l’ecotaxa i promoció amb el sector turístic, i la Conselleria de Turisme és de confrontació. “La discussió sobre la implantació d’un impost ecoturístic posa damunt la taula disputes entre una Administració infraestatal i l’Estat al qual pertany” (Amer, 2003) La disconformitat entre Estat i Autonomia arriba al punt àlgid quan el Consell de Ministres, el juliol del 2001, presenta un recurs contra l’ecotaxa al Tribunal Constitucional. Davant aquesta situació, l’impost queda suspès i no serà fins al gener del 2002 quan el Tribunal Constitucional aixecarà la suspensió. Tot i el desencontre entre Govern balear i espanyol, “les principals cadenes hoteleres illenques treballen per mantenir bones relacions amb els governs espanyols” (Amer, 2003)

3.4. Diferències entre les taxes

Les principals diferències que trobem entre l’impost aprovat l’any 2001 i l’aprovat durant aquesta legislatura són:

- Les excepcions de pagament reconegudes per la llei. En el cas de l’anterior impost, els menors de 12 anys estaven exempts de pagar, mentre que ara aquesta edat ha pujat fins als 16 anys.

- Les estàncies subvencionades per programes socials tampoc havien de contribuir l'impost, tot i que ara a part d'aquesta característica, també en queden exempts les estàncies que siguin per causes de força major o hospitalàries.
- L'impost del 2001 només contemplava el pagament a aquells establiments que estiguessin a terra, mentre que actualment aquest també s'ha estès als turistes que arriben via creuer o estan amarrats a un port de les Illes Balears amb algun tipus d'embarcació.
- Anteriorment es cobrava l'impost just entrar a l'establiment, mentre que ara es permet pagar-ho durant tota l'estància.
- Les tarifes també han canviat d'un impost a l'altre. Actualment les tarifes són més elevades que les establertes a l'impost turístic del 2001.

3.5. Creació de la taxa (2016)

Amb la firma de l'Acord de Governabilitat de les Illes Balears, els partits signants (PSIB-PSOE, MÉS i Podem) van pactar un conjunt d'accions a dur a terme durant la legislatura entre les quals n'hi havia que abordaven el tema de la sostenibilitat i la revisió de lleis com la de turisme o la protecció del medi ambient. És a partir d'aquí on comencen un seguit de negociacions entre el Govern i la patronal hotelera per tal de discutir sobre la política turística que es portarà a terme durant aquests quatre anys de legislatura. Es posà sobre la taula la reimplantació de l'impost a les estades turístiques i es proposà que els ingressos obtinguts a través d'aquesta taxa, anessin destinats a curar els danys mediambientals causats pel turisme i millorar la competitivitat d'aquest sector, apostant per un model basat amb la sostenibilitat i la qualitat. Tot i el desacord del sector turístic i el temor d'aquests a perdre clientela, el 2016 s'aprovà la Llei amb la qual es va donar inici al cobrament de l'anomenada ecotaxa.

3.6. Característiques

A l'inici de la seva implantació es van fixar uns preus per la temporada alta, de l'1 de maig i el 31 d'octubre, que rondaven entre els 0'5€ i els 2€ per dia, depenent de les

característiques i la categoria de l'allotjament. Durant la temporada mitjana i baixa l'impost turístic es reduïa fins a la meitat. A finals de l'any 2017 es va decidir modificar la llei per tal de pujar els preus de l'ecotaxa de cara al 2018. Es va doblar la tarifa per dia, sent actualment entre 1€ i 4€ per dia, depenent també de la classe d'establiment turístic, fent així pagar un preu més alt a les places de luxe i un preu menor a estàncies com albergs, refugis, hostals o càmpings. A part d'aquest augment, també s'ha aprovat una rebaixa de fins al 75% de l'impost turístic en temporada baixa. A partir del novè dia d'estada al mateix allotjament, la taxa es redueix un 50%.

Estan exempts de pagar aquest impost els menors de 16 anys, els residents de les Illes Balears desplaçats per raons sanitàries, els turistes de programes com l'Imsero o similars i els passatgers de creuers que tinguin el seu port base a les Illes Balears.

3.7. Divergències

3.7.1. Hotelers

El sector hotelier, com ja havia demostrat l'any 2001, va tenir un paper crític amb la implantació de l'impost turístic. Des de la Federació Empresarial Hotelera de Mallorca veien l'arribada de l'ecotaxa com un entrebanc a l'hora de competir amb altres destinacions turístiques, cosa que afectaria negativament a l'economia balear.

Pocs mesos després de la implantació de l'impost, van interposar un recurs davant el Tribunal de Justícia de les Illes Balears contra el reglament d'implantació de l'impost de turisme sostenible. Aquest fet no va fer més que crear encara més tensió entre el sector hotelier i el Govern. Tot i la seva negativa a acceptar la implementació de l'impost i a construir un nou model de turisme, no han aconseguit que es retiri la taxa durant aquesta legislatura.

3.7.2. Grups ecologistes

Els grups ecologistes es van mostrar favorables a la implementació de la taxa turística. Tot i això, principalment el Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalesa, van fer pressió perquè la recaptació només es destinés a projectes socials i medi ambientals i no a la innovació, promoció i reforma de zones turístiques. Segons els

ecologistes, el fet de tenir un impost posa en valor a les Illes Balears com a destinació turística i com a territori amb uns valors propis.

El GOB, que forma part de la Comissió d'Impuls de Turisme Sostenible, la qual valora i decideix quins projectes es portaran a terme amb la recaptació de l'impost, va mostrar certes desavinences amb el Govern balear, ja que es queixaven del poc poder de decisió que tenien les entitats dins de la comissió, cosa que no facilitava que fos un procés participatiu en condicions.

3.8. Destinació dels ingressos

Tenint en compte que la recaptació de l'Impost del Turisme Sostenible és compensar l'impacte territorial i mediambiental del turisme a les Illes Balears i per impulsar un canvi de model econòmic i social a les Illes des del govern s'han creat cinc grans blocs d'actuació: medi ambient, turisme sostenible, patrimoni històric, recerca científica i formació i ocupació.

L'any 2016 es va reunir per primer cop la Comissió d'Impuls del Turisme Sostenible responsable de valorar i seleccionar els projectes que es finançaran mitjançant els ingressos recaptats a través de l'ecotaxa. La comissió està formada pel Govern, les patronals, els sindicats i representants d'entitats relacionades amb el medi ambient, el patrimoni històric, cultural i paisatgístic de les Illes Balears i la Universitat. Les administracions de les Balears i les entitats que formen part de la Comissió poden presentar iniciatives per tal de que siguin finançades amb els ingressos recaptats a través de l'impost turístic. Per complir amb el principi de transparència, es van penjar tots els projectes finançats al web del Govern Balear, per tal de que residents, turistes i empresaris del sector puguin saber on van destinats els diners recaptats.

Els principals projectes que s'han aprovat i que per tant s'han dut o es duran a terme durant aquests anys amb els diners obtinguts de l'impost turístic són: ¹

¹ Les finalitats i característiques dels projectes finançats amb l'Impost Turístic s'han extret del web del Govern Balear <https://www.caib.es/sites/impostturisme/ca/inici/>

❖ Medi ambient

Els projectes relacionats amb medi ambient tenen per objectiu vetllar per la protecció, preservació i recuperació del medi ambient. Això inclou la conservació dels ecosistemes naturals i per tant de la flora i fauna autòctones, i plans de millora pels espais protegits. Alguns dels projectes executats en aquest àmbit:

- Projecte dirigit a recuperar i conservar les espècies amenaçades o d'especial interès de les Pitiüses, recollides en el Pla de Conservació de la Flora, per tal d'evitar la seva desaparició.
- Foment del transport públic per visitar espais naturals o platges amb un alt nivell de turistificació.
- Recuperació dels sistemes dunars en espais de rellevància ambiental de les Illes Balears. Es pretén dur a terme un manteniment i un seguit d'actuacions per tal de recuperar les espècies que el formen i reorganitzar els seus usos.
- Programa de Reserves Marines de les Illes Balears, el qual té per objectiu enriquir l'estat actual d'aquestes incrementant els efectius de vigilància, el seu seguiment i registre.
- Conservació del patrimoni cultural i natural de les explotacions agràries ubicades en espais naturals protegits.

❖ Turisme sostenible

Els projectes que s'han finançat en aquesta àrea han anat dirigits a la promoció del turisme sostenible i en els mesos de temporada baixa, per tal d'aconseguir desestacionalitzar la temporada i aconseguir allargar els contractes dels treballadors del sector turístic. Alguns exemples són:

- Senyalització del pla de vies ciclistes de Mallorca, per tal de fer les rutes més segures i fomentar el turisme ciclista, el qual fomenta la desestacionalització de la temporada turística.
- Creació i consolidació de nous productes de temporada d'hivern amb la finalitat d'atreure turistes en temporada baixa i evitar l'alta concentració de gent durant els mesos d'estiu.
- Projecte "Menorca territori viu: Menorca Smart Island", que consisteix en tractar informació dels recursos de Menorca, perseguint la sostenibilitat de

l'Illa. Algunes actuacions consisteixen en modernitzar zones rurals i naturals, millorar l'ús dels recursos hídrics i energètics i promocionar el turisme sostenible i de temporada baixa.

❖ **Patrimoni Històric**

La recuperació i rehabilitació del patrimoni històric i cultural de les Illes Balears ha estat l'objectiu principal que han perseguit els projectes que es troben dins d'aquesta àrea, per tal de donar a conèixer la història i la cultura de la territori. Alguns dels projectes executats en aquest àmbit han estat:

- Projecte "Apadrina un molí", que té per objectiu dotar de subvencions per tal de restaurar els molins de vent d'extracció d'aigua localitzats al pla de Sant Jordi de Palma.
- Adquisició de la finca i casa pagesa de Sa Senieta, a Eivissa, per tal de convertir-ho en un espai públic amb usos compatibles amb el seu grau de protecció.
- Rehabilitació de les murades del municipi d'Alcúdia, declarat Conjunt Històric Artístic i part del patrimoni històric i cultural de l'Illa.
- Restauració de la Torre de defensa de Rambla a Maó, per tal d'evitar una major degradació i garantir les condicions necessàries de seguretat i estabilitat.
- Pla d'actuacions de gestió i recuperació del Camí de Cavalls, ruta històrica que voreja tota la costa de l'illa de Menorca i que antigament era utilitzat per controlar i defensar el territori.

❖ **Recerca científica**

S'ha apostat per projectes que contribueixen a la recerca científica sobre el canvi climàtic i el turisme. Aquesta mesura provoca que es doni suport als col·lectius de recerca i que alhora aquests resultats es puguin utilitzar per conèixer i millorar l'entorn. Alguns dels projectes que han rebut suport econòmic en aquest àmbit d'actuació han estat:

- Construcció d'un centre d'investigació i documentació de patrimoni arqueològic al jaciment de Son Fornés.

- Creació de l'Institut de Recerca de les Illes Balears, amb l'objectiu de coordinar el teixit d'investigadors de les Balears, facilitar la transferència de coneixements i fomentar l'esperit emprenedor i el talent investigador.
- Projecte de foment de la mobilitat elèctrica, implantant i subvencionant així les infraestructures necessàries per facilitar l'ús d'aquests.
- Prospecció, identificació, caracterització i conservació de varietats tradicionals d'ametller de Mallorca en risc d'erosió genètica, per tal de preservar el cultiu propi de la geografia balear.
- Promoció i foment de la investigació sobre els recursos naturals, terrestres i marins de les Illes Balears a través de la Xarxa d'Estacions d'investigacions de les Illes Balears.

❖ **Formació i ocupació**

Mitjançant els projectes que s'engloben dins aquesta àrea es pretén fomentar l'ocupació en temporada baixa i generar llocs de treball qualificats i amb millors condicions laborals, així com també incloure persones en risc d'exclusió social dins el món laboral.

- Pla Anual de neteja per terra de platges, cales i espais públics amb persones amb risc d'exclusió social.
- Impuls de l'economia social i circular. Gestió sostenible dels residus turístics i creació de llocs de feina per a persones amb risc d'exclusió social.
- Projecte de ferrocarril històric associat a una col·lecció museogràfica a Sant Llorenç d'es Cardassar, el qual contribuirà a la preservació del patrimoni històric de les Illes Balears i serà un projecte innovador d'inserció laboral per a persones amb discapacitat.

4. Conclusions

Amb l'arribada al Govern del pacte entre PSOE, MÉS i PODEM, les formes de fer política i les polítiques públiques que s'han anat implementant al llarg de la legislatura han suposat canvis importants, tot i que l'objectiu de canviar el model turístic de les Illes, fita per la qual apostaven al principi del mandat, no s'hagi pogut assolir durant aquests quatre anys.

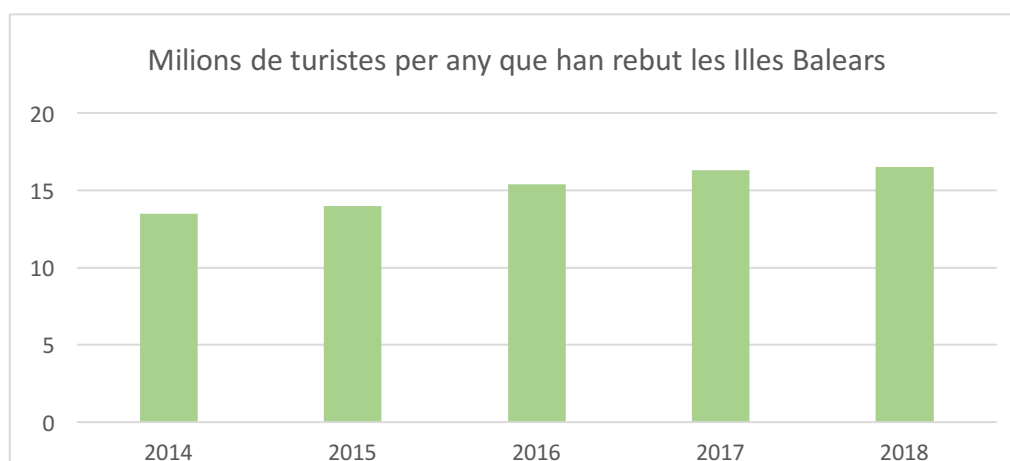

Figura 3 Font: Govern Balear Gràfic: Elaboració pròpia

Tal com s'han enumerat en aquest treball, s'ha legislat i s'han pres mesures de protecció del medi ambient, del territori, del patrimoni natural i cultural i s'han potenciat altres tipus de turisme per afavorir la desestacionalització. Però al gran increment de visitants d'aquests darrers anys s'ha sumat als resultats de les mesures de diversificació i desestacionalització, i amb tot això no s'ha aconseguit disminuir les puntes de consum de recursos durant els mesos d'estiu, s'ha allargat la temporada turística i ha augmentat el turisme diferent al de sol i platja, que en molts casos s'hosteja en cases de lloguer vacacional, amb un espectacular increment d'aquest tipus d'allotjament i increment del preu de l'habitatge residencial.

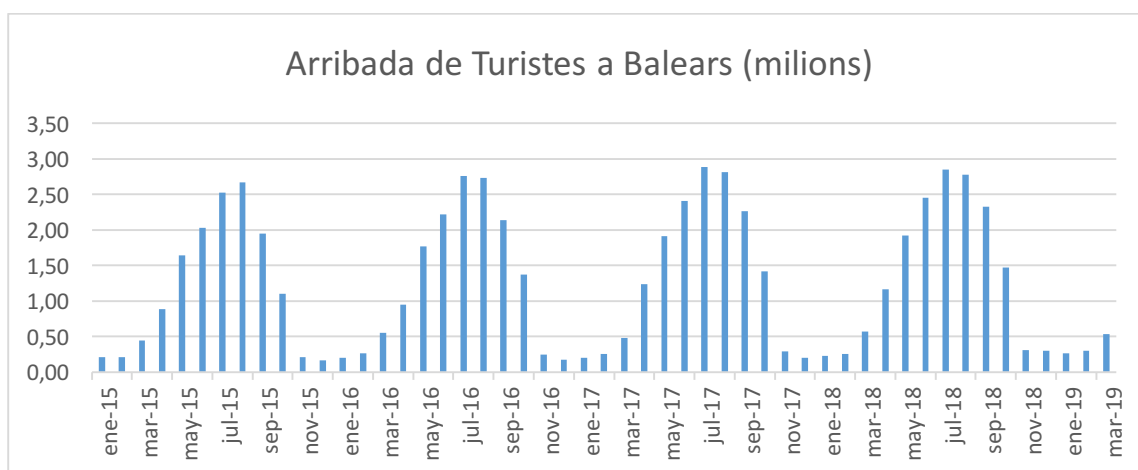

Figura 4 Font: IBESTAT Gràfic: Elaboració pròpia

Els grups ecologistes i altres col·lectius crítics amb la massificació turística han anat remarcant al llarg d'aquests quatre anys de legislatura que aquestes mesures no són suficients i potser no són les més adequades per assolir el canvi de model desitjat. Per altra part, el Partit Popular, principal partit de l'oposició al Parlament, critica qualsevol mesura restrictiva i acusa al Govern de turismofòbia. Però anem a comparar en cada un dels àmbits les polítiques aplicades i els resultats obtinguts:

❖ Medi Ambient

En termes de medi ambient i territori, s'ha fet un gran pas cap a la protecció d'espais i recursos naturals i de la fauna i la flora autòctona. Podríem destacar les ampliacions del parc nacional de Cabrera, dels parcs naturals de Llevant i de l'Albufera i la declaració del parc natural d'Es Trenc. Cal destacar en aquest apartat el decret de protecció de la posidònia, que protegeix les praderes i prohibeix que hi fondegin. Aquesta mesura pionera i molt necessària degut a la gran quantitat d'embarcacions d'esbarjo que naveguen pel litoral balear no ha tingut l'efecte desitjat degut a que no s'ha dotat de personal i mitjans suficients per a vigilar-ne el compliment. Dels 5.249 casos detectats durant els mesos d'estiu del 2018, només 42 foren sancionats.

S'han aprovat lleis pioneres que han tingut repercussió en els mitjans de comunicació nacionals i internacionals com la Llei de canvi climàtic i la Llei de residus, els efectes de les quals, però, no veurem per ara.

❖ Urbanisme

Una de les primeres accions que va portar a terme el nou parlament va ser derogar alguns aspectes de les lleis del sòl, de turisme i agrària que havia aprovat l'anterior govern del PP i que havien suposat el desenvolupament urbanístic més desordenat i asistemàtic de la història recent de Balears. La Llei d'Urbanisme aprovada el 2017 dona als consells insular la competència per vigilar la legalitat dins el sòl rústic protegit, d'aquesta forma es treu la responsabilitat als ajuntaments, on els equips de govern, si han d'actuar contra els seus coneguts, familiars o veïnats imposant multes, que per aquest tipus d'infraccions són molt elevades, en molts casos fan els ulls grossos i es genera una certa permissivitat amb les males praxis. L'Agència de defensa del territori de Mallorca, del Consell Insular de Mallorca ha

duplicat el nombre de sancions i ha triplicat les ordres de demolició des de l'entrada en vigor de la llei.

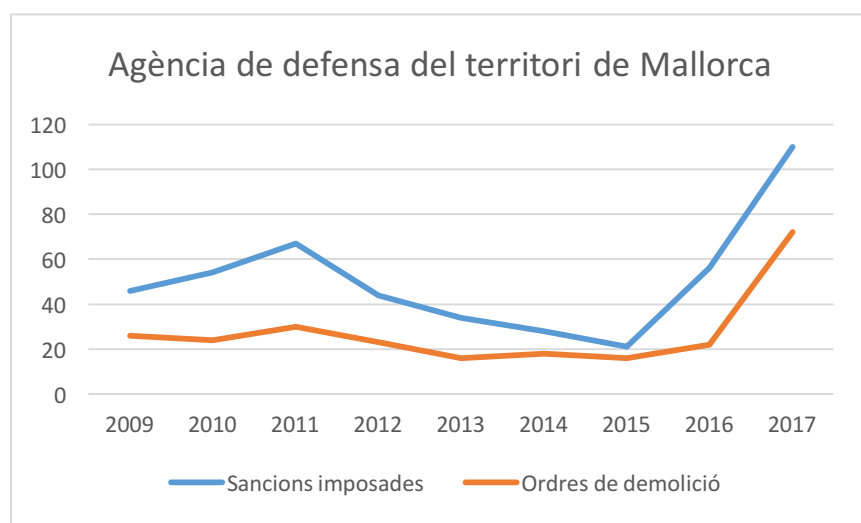

Figura 5 Font: Agència de defensa del territori de Mallorca Gràfic: Elaboració pròpia

❖ Habitatge

L'habitatge és possiblement el problema més gran que ha generat l'allau de turistes i que en certa manera s'ha vist agreujat per les polítiques de diversificació i desestacionalització. Al allargar-se la temporada turística, pels propietaris d'habitatges en disposició de llogar, cada cop els és més rendible el lloguer vacacional i ho prefereixen al lloguer residencial i amb la diversificació aquest fenomen s'ha estès a tots els racons de les Balears i ha deixat de ser només un problema circumscrit a la costa. Això ha encarat molt el lloguer i fa que per exemple a l'illa d'Eivissa no hi vulguin anar a treballar mestres, metges, policies o treballadors de temporada ja que no els surt a compte.

Per afrontar aquest problema, el Govern ha modificat la llei de turisme per tal de limitar el lloguer vacacional i establir un sostre de places turístiques i ha començat a posar sancions a les plataformes que ofereixen habitatges vacacionals il·legals, però els recursos destinats a vetllar per a que es compleixi la legalitat són del tot insuficients.

Una altra mesura de la que encara no en podem valorar els resultats és la Llei d'Habitatge aprovada el maig del 2018 que obliga als grans tenidors a cedir els pisos desocupats per a lloguer social.

❖ Fiscalitat

La mesura més important ha estat la implantació de l'Impost de Turisme Sostenible que ha permès recaptar més de 234 milions d'euros en aquests tres anys i que es destinen íntegrament a dotar el Fons d'Impuls al Turisme Sostenible. Però els grups ecologistes critiquen que la seva finalitat no és posar límits al turisme sinó netejar una mica la cara al turisme sense incidir amb la petjada ecològica que realment aquest genera, com l'augment del consum d'energia i d'aigua, de la generació residus etc.

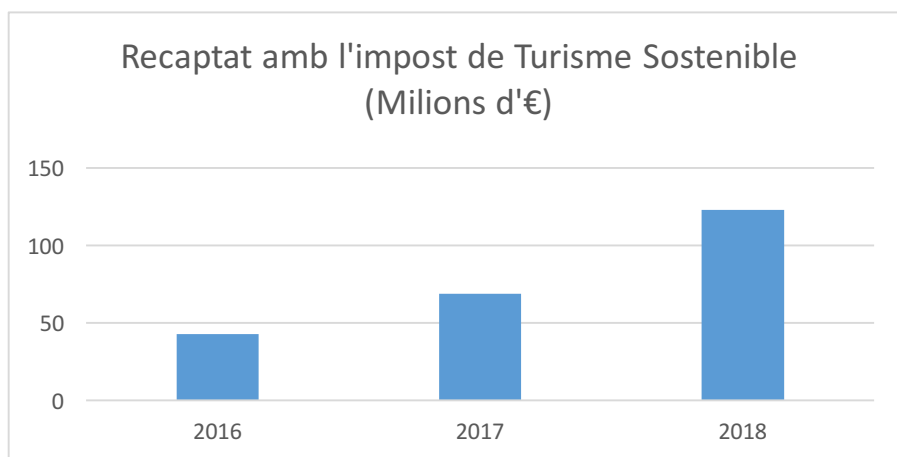

Figura 6 Font: Govern Balear Gràfic: Elaboració Pròpia

❖ Mobilitat

El parc mòbil de residents de les Illes Balears és molt nombrós, amb un dels nombres de vehicles per habitant més alt de tot l'Estat i a això li hem d'afegir els cotxes de lloguer que circulen durant l'estiu per les carreteres de les illes. Aquesta suma fa que la saturació sigui uns dels problemes greus que cal afrontar. Per una part s'ha limitat l'accés amb cotxe privat a alguns indrets d'interès turístic implantant-hi noves línies de transport públic, per altra s'han aprovat lleis pioneres i valentes com la de Sostenibilitat Ambiental i Econòmica de Formentera que limita el nombre de vehicles que pot entrar a l'illa durant la temporada turística i estableix una flota màxima per a les empreses de lloguer.

Per altra part s'ha electrificat totalment el tren millorant el servei, però cal augmentar les freqüències a les hores punta i treballar per millorar la puntualitat i minvar el nombre d'incidències i convertir-lo en una alternativa real al transport privat. En altres casos però s'executen projectes que contradiuen l'objectiu de sostenibilitat. Un exemple d'aquests n'és l'autopista Lluçmajor – Campos, projecte impulsat pel Consell Insular de Mallorca, que

arrasarà una superfície de 52 hectàrees d'ametllers, cultius, boscos i un entorn de gran bellesa i valor ecològic, segons dades de la plataforma #AutopistaMai. A moltes persones no els resulta creïble que es parli de transició ecològica si s'aposta primer per construir una autopista envers de millorar el transport públic.

Però la pregunta és, estam caminant realment cap a un model sostenible? Per primera vegada aquesta legislatura s'han fet passes en aquesta direcció, malgrat la crítica constant dels grups polítics de l'oposició, PP i Ciutadans, que s'oposen a l'Impost turístic i a qualsevol mesura restrictiva i, també, a la pressió de les patronals del sector que amplifiquen qualsevol indicatiu de baixada del nombre de reserves i alarmen la població amb pronòstics d'acomiadaments de treballadors si no arriben a les expectatives. Però les entitats ecologistes reclamen una limitació de places i majors controls i inspeccions per un compliment efectiu de les lleis aprovades i també per posar fre a l'oferta il·legal per aconseguir un decreixement turístic com a únic camí cap a la sostenibilitat. Segon afirma el GOB, "apostar per limitar és l'única opció per evitar mals majors [...] i aquests límits comencen necessàriament per la limitació de les places turístiques que aquest territori pot oferir."

Segons afirma Ivan Murray, catedràtic de Geografia per la UIB, en una entrevista al Diario de Mallorca, les Illes Balears, per mantenir el seu nivell de consum, necessiten els recursos equivalents a catorze arxipèlags balears. Aquesta situació és insostenible i calen mesures dràstiques per posar-hi remei explicant clarament l'estat d'emergència que estem vivint a nivell socioambiental.

5. Bibliografia

- Amer, J. (2005) *Turisme i política. L'empresari hotelier de Mallorca. El període autonòmic de 1983 a 2003* (Tesis doctoral). Universitat Autònoma de Barcelona.
- BOE. Ley 2 / 2017 , de 27 de junio , de declaración del Parque Natural Marítimo-Terrestre Es Trenc-Salobrar de Campos . (2017). [Recuperat de: <https://www.boe.es/buscar/pdf/2017/BOE-A-2017-10493-consolidado.pdf>]
- BOE. Ampliación del Parque Nacional Marítimo-Terrestre del Archipiélago de Cabrera (2019). [Recuperat de: <http://www.boe.es>]
- BOIB. Llei 12/2017, de 29 de desembre, d'urbanisme de les Illes Balears (2017). [Recuperat de: www.caib.es/eboibfront/pdf/VisPdf?action=VisEdicte&idDocument=998033&lang=]
- BOIB. Llei de Turisme (2017). [Recuperat de: <http://www.caib.es/eboibfront/pdf/ca/2017/93/985820>]
- BOIB. Llei d'habitatge (2018). [Recuperat de: <http://www.caib.es/eboibfront/pdf/ca/2018/78/1011760>]
- BOIB. Llei 10/2019, de 22 de febrer, de canvi climàtic i transició energètica (2019). [Recuperat de: www.caib.es/eboibfront/pdf/ca/2019/27/1028382]
- BOIB. Llei de residus i sòls contaminats (2019). [Recuperat de: www.caib.es/eboibfront/pdf/ca/2019/23/1027913]
- BOIB. Llei de sostenibilitat mediambiental i econòmica de Formentera (2019). [Recuperat de: <http://www.caib.es/eboibfront/pdf/ca/2018/78/1011760>]
- Buades, J (2015). *14 anys després: Balears, de l'ecotaxa a mitges al greenwashing turístic.* ATTAC Mallorca [Recuperat de: <http://www.attacmallorca.es/2015/10/27/14-anys-despres-balears-de-lecotaxa-a-mitges-al-greenwashing-turistic/>]
- Diari Ara Balears (3 de desembre del 2017). *La llei d'urbanisme obre una nova escletxa entre Govern i ecologistes.* [Recuperat de: https://www.arabalears.cat/politica/llei-durbanisme-escletxa-Govern-ecologistes_0_1917408379.html]

- Diari Ara Balears (3 d'octubre del 2018). *El Govern només sanciona 42 dels més de 5.000 fondejos sobre posidònia detectats el 2018* [Recuperat de: https://www.arabalears.cat/societat/Govern-sancionat-fondejos-posidonia-detectats_0_2099790128.html]
- Diari Públic (23 de setembre del 2017). *Milers de persones es manifesten a Palma contra la massificació turística.* [Recuperat de: <https://www.publico.es/public/milers-persones-manifesten-palma-massificacio-turistica.html>]
- Directe.cat (14 d'agost del 2017). *La majoria d'habitants de les Balears preferiria que hi haguessin menys turistes a les Illes.* [Recuperat de: <http://directe.larepublica.cat/noticia/2386/la-majoria-dhabitants-de-les-balears-preferiria-que-hi-haguessin-menys-turistes-a-les-ille-2386>]
- Ecobarómetro de Baleares ECOBAL 18. [Recuperat de: https://www.tirme.com/es/upload/494pdf_file10_12_55.pdf]
- El Diario (4 de maig del 2018). *El Govern balear dobla la ecotasa para luchar contra la masificación turística con el rechazo de la patronal hotelera* [Recuperat de: https://www.eldiario.es/economia/Impuesto-Turismo-Sostenible_0_767473432.html]
- Estadístiques del Turisme del Govern Balear [Recuperat de: <http://www.caib.es/sites/estadistiquesdelturisme/ca/enllacos-23288/?jsessionid=B2390C593E9463B51C23D2EC5D711E2C>]
- Gallardo, E. (2015). *El comportament polític a Mallorca el 24M de 2015 : factors de canvi a les eleccions municipals i autonòmiques.* [Recuperat de: <https://dokumen.tips/documents/comportament-electoral-a-mallorca-el-24m.html>]
- GOIB. (2015). Eleccions 2015 al Parlament de les Illes Balears i als consells insulars. [Recuperat de: http://www.resultatseleccions2015.caib.es/04AU/DAU04999CM_L2.htm?i=1]
- GOIB. (2016). *ENQUESTA D ' OPINIÓ A RESIDENTS SOBRE EL TURISME A LES ILLES BALEARS ,2016.* [Recuperat de: http://www.caib.es/sites/estadistiquesdelturisme/es/otros_estudios85585/]
- GOIB. (2019). Govern Illes Balears - Acords del Consell de Govern. [Recuperat de: <http://www.caib.es/govern/pidip/consells/dadesAcord.do?lang=ca&codi=9232200&extrN>]

- González, J. M. (2016). Dret i Polítiques Ambientals a les Illes Balears. *Revista Catalana de Dret Ambiental*, 7, 1–48. [Recuperat de: <https://www.raco.cat/index.php/rcda/article/viewFile/314969/405105>]
- Govern de les Illes Balears (2015). *Anuari del Turisme de les Illes Balears 2015*. [Recuperat de: <http://ibdigital.uib.es/greenstone/collect/cd2/index/assoc/caib0121.dir/caib0121.pdf>]
- Govern de les Illes Balears (2016). *Estudi de la percepció dels residents del lloguer vocacional*. [Recuperat de: <http://www.caib.es/sites/estadistiquesdelturisme/f/226578>]
- Govern de les Illes Balears (2017). *Estratègia de Turisme Sostenible per a les Illes Balears 2017-2020*. [Recuperat de: <http://www.caib.es/sites/plansiprogrames/f/262804>]
- Grup Balear d'Ornitologia i Defensa de la Naturalsea (GOB) [Recuperat de: www.gobmallorca.com]
- Grup ecologista Terraferida. [Recuperat de: <https://terraferida.cat/category/ecopolitica/>]
- Ibestat. (2019). *Datos estadísticos : Economía : Turismo*. [Recuperat de: <https://www.caib.es/ibestat/estadistiques/economia/turisme/0b70b294-81e0-413a-b7b23cc3a33593a8>]
- IB3 Notícies (19 de juliol del 2017). *La regulació dels pisos turístics queda enlaire*. [Recuperat de: <https://ib3.org/la-regulacio-dels-pisos-turisticqs-queda-a-laire>]
- Institut d'Estadística de les Illes Balears. [Recuperat de: <https://ibestat.caib.es/ibestat/page?&p=inicio&lang=ca>]
- Manifest Plataforma #AutopistaMai [Recuperat de: <https://autopistamai.org>]
- Manifest Plataforma #SenseLimitsNoHiHaFutur [Recuperat de: <https://senselimitsnohihafutur.com>]
- Mèdia.cat (13 de juny del 2016). *El lobby hotelier de les Balears, els amos del paradís* [Recuperat de: <https://www.media.cat/2016/06/13/lobby-hotelier-balears-amos-paradis/>]

- MÉS. (2015). Acord de Governabilitat per a les Illes Balears. [Recuperat de: https://www.mespermallorca.cat/IMG/pdf/20150714_acord_de_governabilitat_signat.pdf]
- Oliver, J. (2018) *El impuesto sobre Estancias Turísticas en Baleares* (Treball Fi de Grau). Universitat de les Illes Balears
- Picornell, C. i Picornell, M. (2002) “L’espai turístic de les Illes Balears. Un cicle de vida d’una àrea turística? Evolució i planificació de la darrera dècada” a Institut d’Estudis Ecològics L’espai turístic. Palma, Institut d’Estudis Ecològics
- Puértolas, L. (2018). *La turismofobia en Mallorca y su reflejo en la prensa local (2007 - 2017)*. Palma. [Recuperat de: http://dspace.uib.es/xmlui/bitstream/handle/11201/148105/Puertolas_Laureen.pdf?sequence=1&isAllowed=y]
- Riera, A (2001): L’ecotaxa balear: una solució a la congestió turística?
- Seguí, M (2003) *Les implicacions socials d’un projecte de turisme sostenible. El cas de Balears*. Revista Territoris, Num. 4, pp. 31-42, Universitat de les Illes Balears
- TIRME. (2018). *Ecobarómetro De Baleares*. [Recuperat de: https://www.tirme.com/es/upload/494pdf_file10_12_55.pdf]
- Tur, P. A. (2015). Impactes del turisme sobre la societat 2015. *Intel·ligent(TIE), Projectes de Recerca En l’àmbit Del Turisme En El Marc de Projecte Aparador Turístic*, 25. [Recuperat de: http://www.caib.es/sites/estadistiquesdelturisme/es/otros_estudios-85585/]
- Última Hora (15 de febrer del 2019). *Nuevo récord de turistas en Baleares en 2018, però menos pernoctaciones*. [Recuperat de: <http://www.caib.es/govern/sac/fitxa.do?codi=2521219&coduo=151&lang=ca>]
- Vinyas, J. (2017): Balears: vuit consellers de Turisme en 10 anys. *Diari Públic*. [Recuperat de: <https://www.publico.es/public/balears-vuit-consellers-turisme-10-anys.html>]
- Web oficial de l’Impost Turisme Sostenible [Recuperat de <http://www.illessostenibles.travel/ca/its>]